

НОВІТНІ АНГЛІЙСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У СФЕРІ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті розглянуто новітні англомовні запозичення у сфері високих технологій, визначено тенденції входження цих одиниць до лексичного складу української мови. Виокремлено семантичні групи нових запозичень. Проаналізовано словотвірні можливості новітніх запозичень сфери високих технологій.

Ключові слова: запозичення, сфера високих технологій, лексико-семантична група, дериваційний потенціал, дериват, словотвірний потенціал.

На сучасному етапі розвитку сучасної української мови помітною стала тенденція входження до її складу чужомовних слів. Це стосується і лексики сфери високих технологій.

Пропонована стаття присвячена дослідженню новітньої запозиченої лексики сфери високих технологій у сучасній українській мові. **Актуальність** дослідження полягає в тому, що комп'ютерне спілкування стає поширеним видом комунікації і тому особливого значення набуває питання вичерпного дослідження шляхів і способів поповнення галузевих терміносистем новими лексичними одиницями. **Об'єктом** дослідження обрано новітні запозичення сучасної української мови початку ХХІ століття. **Предметом** дослідження є способи запозичення, семантична та словотвірна структура нових іншомовних слів сфери високих технологій. **Метою** статті є аналіз граматичних та семантичних особливостей новітніх запозичень згаданої сфери. Основними завданнями статті є визначення семантичної структури та словотвірного потенціалу новітніх запозичень та їхня систематизація за структурно-семантичними групами. Матеріалом для дослідження послуговували сучасні словники іншомовних слів, тексти електронних повідомлень, телепередачі, тексти друкованих та електронних засобів масової інформації.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку із стрімким упровадженням у наше життя новітніх технологій і використання комп'ютерної та мобільної техніки сформувалася велика група, яка охоплює лексику сфери високих технологій. Її склад постійно поповнюють запозичення здебільшого з англійської мови.

Дослідженням окремих питань запозичень у сфері високих технологій займалися С. Пиркало, С. Чемерикін, А. Силка, В. Гордієнко, Ю. Мо-

сенкіс, О. Фурса, М. Федорів; В. Коломієць, Н. Шаруненко, Т. Ілик, О. Стишов, Н. Клименко, Є. Карпіловська.

Лексичну систему української мови у сфері високих технологій поповнюють запозичення, частина яких входить у мову без перекладу, деякі ж засвоюються у транслітерованому вигляді. Наприклад: WI-FI, DVB-T2, IRC-мережі, тролінг, скролінг, фрек, айфон.

З-поміж чинників, що зумовлюють входження цих запозичень в українську мову екстра- та інтралінгвальні.

До екстралінгвальних чинників відносимо культурні взаємозв'язки між державами і народами, зростання актуальності вивчення іноземних мов, авторитетність мови-донора, мовна мода та ін.

До інтралінгвальних належать передусім відсутність у рідній мові еквівалентного слова на позначення нового предмета чи поняття, уживання одного слова замість описового звороту, усунення полісемії та омонімії у мові-реципієнті.

За структурою лексичні запозичення сфери високих технологій поділяємо на однослівні найменування, юкстапозити, композити та аббревіатури, напр.: *смартбук, планшет, хост-служба, комп'ютер-сервер, нетман, нетофоб, файлообмінник, Wi-Fi / Вай-Фай, SMS / СМС, MMS-пакети, VPN-клієнт IRC-мереж*. Порівняйте: *Українські діти просять у Діда Мороза **планшети** і дорогі телефони* (<http://pedpresa.com>); *Комп'ютер, який отримав запити і відповідно до них надає свої ресурси іншим комп'ютерам є **комп'ютером-сервером*** (ЗМР, с. 51); *Тепер домен знову може бути включений, проте сервери порталу все ще в міліції, – пояснив ЗМІ партнер «Юксутуму» (юридична фірма, що представляє інтереси **файлообмінника**) Артем Афян* (Т, 10-16.02.2012, № 6, с. 12); *Окрім кави і довідок, у «Варшавському експресі» можна отримати картки та путівники, замовити таксі та скористуватися безкоштовним Wi-Fi* (ВК, 04.05.2012, № 49, с. 3); *Обміняйте бонуси на послуги зв'язку від МТС (гроші на рахунок, SMS / **MMS-пакети**, знижку на розмови) та на подарунки від партнерів МТС* (Реклама МТС).

Разом із розповсюдженням всесвітньої комп'ютерної мережі Інтернет з'явилися й інші мережі: *ботнет, гіпернет, євронет, євровордонет, екстранет, рунет, кошонет, укрнет, уанет, фринет, фідонет, флопінет, бітнет*. В цих інноваціях *-нет* знаходиться в постпозиції до основи слова. Компонент *-нет* було виокремлено зі складу запозиченої лексики *Інтернет*. У текстах ЗМІ його вживають як синонім до слова *Інтернет*. Етимон *net* в сучасній англійській мові має такі значення: I. 1. сітка (для ловлі риби, птахів); тенета; 2. сітка (для волосся; для тенісу); 3. павутина; 4. фіг. сітка, пастка; II. 1. розставляти сіті; ловити сітками;

2. покривати сітками (залізниць та ін.); 3. плести, в'язати сітки [1, с. 452]. Компонент *нет* активно вживається в українській мові як скорочення *Інтернет* та як твірна основа у препозиції, в ролі категоризатора-префіксоїда в розмовному та професійному мовленні. Зазначимо, від нього активно утворюються похідні одиниці: *нетоман, нетофоб, нетбук, нетмейл, нетарт, нетлейбл*.

Одним із важливих чинників освоєння запозичених слів є частота їхнього вживання та залучення їх до словотвірних процесів. Наприклад, лексема *чат* (англ. *chat*) в українську мову потрапила як комп'ютерний термін із значенням «канал обміну текстовими повідомленнями у режимі реального часу в Інтернеті» [2, с. 656], яка сформувала словотвірне гніздо з двадцяти семи похідних одиниць, серед яких термінологічні, стилістично нейтральні, розмовні та експресивно-оцінні номінації: *чат-бот, чат-вікторина, чат-кімнати, чат-рулетка, чат-програми, чат-сервер, чат-спілкування, чат-знайомства, чат-контакт, чат-канал, чат-пакет, чат-правила, чат-робот, чат-маньяк, чат-ігри, брідж-чат, демо-чат, інтернет-чат, міні-чат, чатер, чатівка, чатівці, чатитись, чатувати, чатизація, чатоманія*, напр.: *У процесі розслідування кримінальних справ цієї категорії, як правило, докази здобуваються проведенням таких слідчих дій: допити осіб, які знають підозрюваного; ознайомленням зі змістом жорсткого диску підозрюваного для пошуку файлів журналів роботи в Інтернеті(закладки, пошукові запити), тимчасових файлів (кеш, Cookie-файли, буфер друку, місце зберігання інформації, записаної на комп'ютер веб-сайтом), заповнювача файла «вільне місце», список друзів + особистих профілів + записів **чат-кімнат** + інших збережень «області»* (РРЗ, с.76). Серед дериватів цього словотвірного гнізда є однослівні деривати, утворені суфіксальним способом (*чатер, чатівка, чатівці, чатитись, чатувати, чатизація*), композит (*чатоманія*) та юкстапозити (*чат-бот, чат-вікторина, чат-кімнати, чат-рулетка, брідж-чат, демо-чат*). Варто зазначити, що лексема *чат* може вживатися як в препозиції, так і в постпозиції (*чат-бот, чат-вікторина, інтернет-чат, міні-чат*). Стосовно частини мовної приналежності дериватів, згаданого словотвірного гнізда, зазначимо, в ньому кількісно переважають іменники. Їх налічуємо двадцять п'ять, дієслів – двоє.

У сфері високих технологій з'явилося нове запозичення *кібер* (англ. *cyber*), яке також утворило потужне словотвірне гніздо з термінологічних, стилістично нейтральних, розмовних, експресивно-оцінних та стилістично маркованих номінацій. Пор.: *кібер-армія, кібер-атаки, кібер-батальйон, кібер-безумства, кібер-бордель, кібер-воїни, кібер-*

війна, кібер-всесвіт, кібер-ГУЛАГ, кібер-джихадисти, кібер-дисиденти, кібер-журналістика, кіберзагроза, кіберзлочини, кіберзлочинний, кіберзлочинність, кіберзлочинці, кібер-зона, кіберіада, кібер-кампанії, кібер-клініка, кіберкорпорація, кібер-кіт, кібер-місто, кіберміліція, кібер-мова, кібер-ненависть, кібер-ніж, кібероперації, кібер-піратство, кібер-гонитва, кіберпростір, кібер-революція, кібер-розвідка, кібер-рух, кібер-секс, кіберсквотер, кіберсквотинг, кібер-спорт, кібер-стосунки, кібер-сутенери, кібер-терор, кіберугруповання, кібер-утіхи, кіберфестиваль, кібершахраї, кібер-шпигунство, кібероперації, напр.: **Та й кіберпростір** юридичною мовою нині не назвеш місцем злочину (ІЗ, 2011, № 51, с. 13).

Воно складається з сорока дев'яти похіних одиниць. Варто зазначити, що запозичення *кібер* може вживатися лише в препозиції (*кібер-спорт, кібер-стосунки, кібер-сутенери, кібер-терор*). Стосовно частини належності дериватів даного словотвірного гнізда, зазначимо, в ньому кількісно переважають іменники. Їх налічуємо сорок вісім, прикметник – один.

За семантичною ознакою у системі новітніх запозичень виокремлюємо дванадцять груп.

До першої групи входять одиниці на позначення різновидів комп'ютерів та обчислюваної техніки загалом: *геймпад* (англ. *gamepad*) «пристрій уведення для двох рук, який використовується для керування ігровим процесом», *субноутбук* (англ. *subnotebook*) «легкий мобільний ПК малого розміру з більшістю функцій стандартних ноутбуків», *смартбук* (англ. *smartbook*) «тип мініатюрного комп'ютера, що є чимось середнім між традиційним смартфоном і нетбуком», напр.: *Відмінності від звичайної версії: чорна приставка, чорний **геймпад** і чорна гарнітура для мережевого спілкування* (<http://uk.wikipedia.org>).

До другої групи належать найменування складників комп'ютерів та обчислюваної техніки: *трекбол* (англ. *trackball*) «пристрій, вмонтований у переносний комп'ютер і призначений для маніпулювання «курсором»», *трансп'ютер* (англ. *transputer*) «елемент будови багатопроцесорних систем, виконаний на одному кристалі великої інтегральної схеми», *кеш* (англ. *cache*) «спеціальна високошвидкісна пам'ять або частина оперативної пам'яті», *кейлоггер* (англ. *keylogger*) «програмне забезпечення або апаратний пристрій», *UPS* (англ. *Uninterruptable Power Supply*) «джерело безперебійного живлення», *DSLAM* (англ. *Digital Subscriber Line Access Multiplexer*) «мультиплексор доступу цифрової абонентської лінії xDSL», *ARCnet* (англ. *attached resource computing net*) «локальна обчислювальна мережа з приєднаними ресурсами», напр.:

Зокрема, в нейрокомп'ютера можуть використовуватися вже наявні спеціалізовані мережеві МП – **трансп'ютер** – мікропроцесори мережі з вбудованими засобами зв'язку (<http://ua-referat.com>).

Третю групу формують назви комп'ютерних програм: *сніфери* (англ. *sniff*) «програми, які дозволяють перехоплювати дані, що передаються по мережах електрозв'язку», *транслятор* (лат. *translator*) «програма або технічний засіб, який виконує перетворення чи іншу обробку текстів програм», *трекер* (англ. *tracker*) «програма, яка забезпечує обробку netmail'а (особистої пошти)», *мосер* (англ. *tosser*) «програма, яка виконує обробку ехопошти», *руткіт* (англ. *rootkit*) «програма або набір програм для приховування слідів присутності зловмисника або шкідливої програми в системі», *конвертер* (англ. *converter*) «комп'ютерна програма, яка перетворює у файлі дані з одного формату в інший», *троянець* (англ. *Trojan*) «вредоносна програма, яка розповсюджується людьми», напр.: **Руткіт** – набір програм, який дозволяє зловмиснику внести певні зміни в програмне середовище комп'ютера-жертви для здійснення контролю та отримання в подальшому легкого доступу до нього (ЗМР 2009, с. 58); *Засоби перехоплення трафіку (сніфери)* – програми, які дозволяють перехопити дані, що передаються по мережі електрозв'язку (ЗМР, 2009, с. 57).

Четверта група – це назви осіб, що працюють у сфері високих технологій та мобільного зв'язку: блогер, веб-майстер, інтернет-біограф, інтернет-користувач, інтернетник, інтернетоголік, інтернет-оператор, інтернет-репортер, інтернет-партнер, інтернет-фан, інтернет-продавець, модератор, сідер, сид, нетоман, нетофоб, комп'ютерник, чатівець, напр.: Воно було би дійсно так, якби не одна дрібниця: лауреатом став інтернетполіцейський (ІЗ, № 44, с. 26).

П'яту групу складають запозичення, що називають процеси, дії та операції, які виконуються на комп'ютерах: сідування (англ. *sid*) «процес передачі даних в спеціальному режимі роботи», тролінг (англ. *trolling*) «розміщення в Інтернеті провокаційних повідомлень», фрек (англ. *freak*) «1) файловий запит; 2) особа, яка за допомогою технічних засобів протиправно підключається до чужої лінії зв'язку і за чужий рахунок веде телефонні розмови», кешью (англ. *cache*) «проміжний буфер з швидким доступом», сідеризм (англ. *siderism*) «процес передачі файла повністю», трансмедіація (англ. *transmediation*) «процес по вибору і перетворення даних для подальшого їх представлення в новому медіумі», скролінг (англ. *scrolling*) «форма подання інформації», AFDb (англ. *Adult Film Database*) «веб-сайт, який веде облік усіх порнографічних фільмів, порнозірок та останні новини порно індустрії», напр.: Крім краси самої

3D-моделі, викликає захоплення мінімальне споживання CPU при рендерінгу, плавний **скролінг** і найбільше – можливість довільно змінювати кут зору і обертати модель. (<http://ia-prometei.org>).

До шостої групи належать назви протоколів: *Ідент* (англ. *Ident*) «протокол, описаний в **RFC 1413**. Він створений для ідентифікації користувача TCP-з'єднання», *TCP / IP* (англ. *Transmission Control Protocol / Internet Protocol*) «протокол, що здійснює управління передачі даних у мережі», *DHCP* (англ. *Dynamic Host Configuration Protocol*) «це мережевий протокол, що дозволяє комп'ютерам автоматично одержувати IP-адресу й інші параметри, необхідні для роботи в мережі TCP / IP», *IMAP* (англ. *Internet Message Access Protocol*) «мережевий протокол прикладного рівня для доступу до електронної пошти», напр.: *Стек протоколів TCP / IP – набір мережевих протоколів, на яких базується Інтернет* (ЗМР, 2009, с. 52).

Сьому групу формують назви технологій, представлені літерними абрєвіатурами, серед яких одиниці, утворені від скорочень трьох, чотирьох, п'яти і навіть шести повнозначних слів, напр.: *CSD* (англ. *Circuit Switched Data*) «технологія передачі даних», *CSMA / CD* (англ. *Carrier Sense Multiple Access with Collision Detection*) «технологія множинного доступу до загального передавального середовища в локальній комп'ютерній мережі з контролем колізій», *DVB-H* (англ. *Digital Video Broadcasting – Handheld*) «технологія мобільного мовлення, яка дозволяє передавати відеосигнал в цифровому вигляді на мобільний телефон в режимі реального часу», *ADSL* (англ. *Asymmetric Digital Subscriber Line*) «технологія широкосмугового доступу, яка забезпечує передачу швидкісного цифрового сигналу».

Восьму групу формують назви форматів, представлені літерними абрєвіатурами: *VHS* (англ. *Video Home System*) «найпоширеніший формат запису відеокасет», *VCD* (англ. *Video Compact Disc*) «формат запису цифрового потоку аудіо-відео на компакт-диск».

До дев'ятої групи належать найменування назв мов програмування. Це літерні абрєвіатури, запозичені в українську мову у неадаптованому вигляді: *CSS* (англ. *Cascading Style Sheets*) «спеціальна мова, що використовується для відображення сторінок, написаних мовами розмітки даних», *PHP* (англ. *Personal Home Page Tools*) «скриптова мова програмування», *GLSL* (англ. *The OpenGL Shading Language*) «шейдерна мова OpenGL», *BASIC* (англ. *Beginner's All-purpose Symbolic Instruction Code*) «мова програмування високого рівня», *PL / SQL* (англ. *Procedural Language + SQL* (структурована мова запитів)) «мова програмування, яка використовується для доступу до баз даних Oracle».

Десяту групу формують абрєвіатурні назви нових видів послуг, запозичених в українську мову, переважно з англійської мови: *VDS* (англ. Virtual Dedicated Server) «послуга, в рамках якої користувачеві надають, так званий, Віртуальний виділений сервер», *EMS* (англ. Enhanced Messaging Service) «служба повідомлень для мобільних телефонів», *проксі-сервер* (англ. *proxy*) «служба в комп'ютерних мережах, що дозволяє клієнтам виконувати непрямі запити до інших мережевих служб», *подкаст* (англ. *podcast*) «цифровий медіа-файл», напр.: *Ще більш безпечним для правопорушника є використання цілої ланки з декількох проксі-серверів* (ЗМР, 2009, с. 70).

Одинадцята група – це назви-абрєвіатури, з-поміж яких: *DVB-T* (англ. Digital Video Broadcasting – Terrestrial) «європейський стандарт наземного цифрового мовлення», *DVB-T2* (англ. Digital Video Broadcasting – Second Generation Terrestrial) «друге покоління стандарту DVB-T, європейського стандарту ефірного цифрового мовлення» *EGA* (англ. Enhanced Graphics Adapter) «стандарт моніторів і відеоадаптерів для IBM PC», *LPT* (англ. Line Print Terminal) «міжнародний стандарт паралельного інтерфейсу».

Ще одну групу утворюють назви організацій, що працюють на ринку високих технологій. Лексичні одиниці цієї лексико-семантичної групи потрапили в українську мову як літерні абрєвіатури: *W3C* (англ. World Wide Web Consortium) «головна міжнародна організація, що розробляє й впроваджує технологічні стандарти для всесвітньої павутини», *OMG* (англ. Object Management Group) «некомерційна міжнародна організація у формі консорціуму, яка відповідає за розробку та затвердження незалежних ІТ-стандартів об'єктно-орієнтованого програмування», *VESA* (англ. Video Electronics Standards Association) «асоціація стандартизації відеоелектроніки», *OASIS* (англ. Organization for the Advancement of Structured Information Standards) «це глобальний некомерційний консорціум, який займається розробкою, конвергенцією і ухваленням відкритих стандартів у рамках міжнародного інформаційного співтовариства», *PCMCIA* (англ. Personal Computer Memory Card International Association) «асоціація, що займається розробленням специфікацій на модуль розширення для ноутбуків».

Окрему групу запозичень у сфері мобільного зв'язку становлять запозичення *айфон* (англ. *iPhone*) «лінійка чотирьох діапазонних мультимедійних смартфонів», *айпад* (англ. *iPad*) «інтернет-планшет», *айтюнс* (англ. *iTunes*) «медіаплеєр для програвання та систематизації аудіо та відео файлів», *айбокс* (англ. *Ibox*) «платіжні термінали самообслуговування для швидких кредитно-фінансових і банківських розрахунків», напр.:

Прихильники сучасних технологій, зокрема айподів, айфонів та айпедів, із глибоким сумом переживали втрату засновника й голови корпорації Apple... (Д, 2011, № 240-241, с. 3).

Висновки. Отже, лексика у сфері високих технологій завдяки глобалізаційним процесам насичена запозиченнями здебільшого з англійської мови та її американського варіанта. З-поміж новітніх запозичень, які увійшли в українську мову ми маємо однослівні одиниці, композити, юкстапозити та аббревіатури. Деякі запозичення утворили потужні словотвірні гнізда на українському ґрунті. Стосовно частини мовної належності запозичень – кількісно переважають іменники. За семантичною ознакою у системі новітніх запозичень виокремлено дванадцять груп. Лексико-семантичні групи складаються з термінологічних, стилістично нейтральних, розмовних, експресивно-оцінних та стилістично маркованих номінацій.

1. Великий англо-український словник / У новій редакції – К.: Арій, 2008. – 784 с.

2. НСІС – Новий словник іншомовних слів/ За ред. Шевченко Л.І. – К.: 2008. – 672 с.

Прийняті скорочення

ВК – Вечірній Київ

Д – День.

ІЗ – Іменем Закону.

ЗМР – Збірник методичних рекомендації з викриття злочинів у сфері економіки. – Київ, 2009, с. 51.

РРЗ – Розкриття та розслідування злочинів слідчими та оперативними працівниками органів внутрішніх справ: збірник методичних рекомендацій. – К.: 2010, с. 76.

Т – Тиждень.

<http://pedpresa.com>

<http://ua-referat.com>

<http://ia-prometei.org>.

The article deals with the borrowings from English in the sphere of high technologies. The tendencies of these words, getting into the vocabulary of Modern Ukrainian language have been determined. The semantic groups of new borrowings have been distinguished as well. The newest borrowings word-formation possibilities in the sphere of high technologies have been analyzed by the author.

Keywords: borrowings, the sphere of high technologies, lexical semantic group, derivative potential, derivative words, word-formation potential.